

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Zo simpel is het

Wie heb ik nevens U in de hemel?
Nevens U begeer ik niets op aarde.

Psalm 73 : 25.

Wat wordt het leven simpel, als we gaan luisteren naar God. Want die man van psalm 73 had het toch werkelijk niet gemakkelijk. Hij zat volslagen in de knoop. Hij zag immers de mensen die zich van God niets aantrekken en het toch goed hebben. Ze doen precies wat hun uitkomt en ze varen er wel bij. Ze maken zich breed en ze bereiken steeds meer. Niemand houdt ze tegen. God houdt ze ook niet tegen.

En dat heeft Asaf niet kunnen verkroppen. Dat was hem een raadsel: dat het de onrechtvaardigen voor de wind gaat en dat de vromen, de mensen die Gods geboden bewaren, daar nooit tegen op kunnen bieden. Integendeel: ze worden vierkant onder de voet gelopen. Asaf zei: hoe kan dat nu? Doet God daar dan niets aan?

Dat maakte hem kapot, — totdat hij in Gods heiligdommen inging. Tot hij naar God ging luisteren. Want toen werd ineens alles anders. Toen kwam hij er achter dat hij zich lelijk had verkeken. Want hij dacht maar steeds: die mensen die zich aan God niets laten gelegen liggen hebben het best. Maar God liet hem zien dat het hun juist slecht ging. Verkijk je niet, zei God. Wat jij welvaart noemt is nog geen welvaart. Jij let er alleen maar op, of iemand rijk wordt, of hij genieten kan. Voor jou is de grote vraag: gaat het je voor de wind of zit alles je tegen. Bereik je wat, of kom je achteraan. Maar dat is de grote vraag niet. Het enige wat telt is dit: of je dicht bij Mij bent of ver van Mij weg. Jij komt bijna tot wanhoop als je merkt dat vroomheid je geen steek helpt. Maar is dat dan zo? Helpt vroomheid je werkelijk niets? Als je vroom leeft, als je Mij dient, dan wil dat toch zeggen dat je bij Mij bent en steeds dicht bij Mij komt. En daar gaat het toch om. Dat is toch het enige.

En als Asaf dat gehoord heeft, dan zegt hij: wat was ik toch dom. Wat was ik een dwaas. Wat maakte ik alles toch ingewikkeld. Natuurlijk, zo is het toch. Laat de goddelozen maar onbekommerd genieten. Juist zo raken ze hoe langer hoe verder bij God vandaan. Laat het dan waar zijn dat mijn gehoorzaamheid me in de moeiten brengt. Zo blijf ik toch bij God. En buiten God heb ik toch niets.

Wie heb ik nevens U in de hemel? Ik zoek niet meer naar een andere macht, een andere god, naar een god die zijn dienaren voorspoed geeft en al zijn haters doet omkomen, nu direct. Daaraan heb ik me wel geërgerd. Dat begreep ik wel niet, dat Gij dat maar zo liet: bloeiende goddelozen en verkommerde gelovigen. Ik kon daar niet tegen, dat ik bij U niet zeggen kon: zie eens hoe God voor me zorgt. Ik vroeg: is God nu zo? Maar nu weet ik dat Gij zo zijt. Ik weet nu dat Gij de goddelozen hun gang maar laat gaan en dat Gij mij vaak in de ellende laat zitten. Maar terwijl ik dat weet, terwijl ik weet dat Gij zo zijt, zeg ik tóch: wie heb ik nevens U in de hemel? Niemand toch.

Nu begeer ik nevens U ook niets meer op de aarde. Ik zeg niet meer: Godsdienst is mooi, maar je moet dan toch ook wat aan je leven hebben. Want als ik bij U niets aan mijn leven heb, dan wil ik toch niets anders, niemand anders. Al zouden ook mijn vlees en mijn hart bezwijken, als alles me begeeft bij U, — dan nóg zijt Gij de rots waarop ik me berg.

Wie heb ik nevens U? Nu ben ik niet meer jaloers op die mensen die hun gang gaan, die

zich van u niets aantrekken en het toch maar beter hebben dan ik. Nu kan ik nooit gaan leven als zij, doen als zij. Nu bestaat het niet dat ik mijn eigen recht ga zoeken, dat ik mijn naaste laat liggen of hem zelfs vertrap. Nu is het toch heel eenvoudig. Niets nevens U. Nu houd ik natuurlijk uw geboden. Nu blijf ik mijn hart zuiveren en mijn handen in onschuld wassen. Nu keer ik hun, die mij op de rechterwang slaan, ook de linker toe. Nu zegen ik hen die mij vervloeken. Nu doe ik wel degenen die mij haten. Nu blijf ik trouw op mijn post, ook al zou iedereen er de brui aan geven. Nu kan ik nooit meer achterdochtig zijn en trots en eerzuchtig. Nu kan ik me nooit meer bezorgd maken om mijn brood en mijn kleren en mijn inkomen. Nu gá ik uw woord horen, ook al heb ik er geen tijd voor. Nu blijf ik luisteren naar U, ook als andere dingen voorgaan. Want niets gaat voor. Gij gaat voor. Gij gaat voor alles en boven alles. Gij alleen. Natuurlijk. Zo eenvoudig is het leven toch. Het leven bij U.

Is het wel zo simpel? Zo simpel als Asaf het zegt? Zo eenvoudig dat slechts dit ene telt: dat je bij God blijft en dat je je dan om de rest niet meer bekommeren hoeft?

Waarom zeggen wij dat niet zo gemakkelijk Asaf na: niets nevens u? Waarom komen we altijd weer met onze bedenkingen: ja, máár?

Omdat we dat altijd weer vergeten; wie God is, wie de Heere is. Want zo noemt Asaf God aan het slot van deze psalm: de Heere. De God die dat telkens weer gezégd heeft dat Hij zijn volk verlossen ging, en die het niet bij wóorden liet, maar tot dáden kwam. Dat zei Hij tegen zijn volk in Egypte: reken op Mij. Maar toen Israël het des te benauwder kreeg onder het woedende verzet van de farao, toen schreeuwden ze tegen Mozes: waarom ben je hieraan begonnen? En toen tóonde God het, dat Hij toch heus, werkelijk, verlost. En bij de Rode zee ging het al precies zo. Israël zei: dit kán niet goed gaan. Maar God voerde ze door de zee en bracht ze veilig aan de overkant. Zo ging het in de woestijn en toen ze voor de eerste keer aan de grenzen van het beloofde land kwamen. Zo bleef het gaan in Kanaán. God bewees het keer op keer dat Hij goed was voor zijn volk, dat Hij verlossend ingreep ook als ze er geen enkele hoop meer op hadden. Dat Hij zijn woord waar maakte, juist dan als zij zeiden: het is onmogelijk, God heeft ons in de steek gelaten.

En dát zegt Asaf nu: ik verkoop me toch niet aan een vreemde. Ik doe toch geen sprong in het duister. Niets nevens u. Dat zeg ik tegen de Heere, die het getoond heeft, goed te zijn voor zijn volk. Ik kén Hem toch. Ik

kén zijn daden. Dat is dan ook het laatste wat Asaf zegt: ik wil al uw werken vertellen. Ik zal zeggen wat Gij gedaan hebt. Ik zal dat zeggen tegen mezelf. En ik zal dat zeggen tegen de anderen.

'k Zal gedenken, hoe voor dezen
ons de Heer heeft gunst bewezen;

'k zal de wond'ren gadeslaan,
die Gij hebt van ouds gedaan.

En dan:

'k Zal nauwkeurig op Uw werken
en derzelve uitkomst merken,
en, in plaats van bitt're klacht,
daarvan spreken dag en nacht.

Als je vertrouwt op God, als je rekent op God, — ben je dan roekeloos? Reken je dan met iets waarmee je eigenlijk helemaal niet rekenen kunt? Is dat dwaasheid, tegen alles in aan God vast te houden? Tegen alles in te zeggen: niets nevens U?

Tegen alles in? Is dat dan tegen alles in, als de Heere getoond heeft, wie Hij is? Is dat tegen alles in, wanneer de Heere het zo nadrukkelijk bewezen heeft, wie Hij is voor zijn volk?

Of is het dan tegen alles in, als je niet gelooft? Als je niet vertrouwt? Is dát niet tegen alles in, dat alle feiten van Gods trouw spreken en dat je dan nóg niet gelooft?

Dat zegt God tegen ons: Ik zal u al mijn werken vertellen. En dan zet Hij voor ons het kruis van Jezus Christus. Want als het ooit bewezen is dat God werkelijk verlost, dan toch zeker in Christus' kruis en opstanding. Kan dat waar zijn, dat we ooit bedrogen uitkomen met God? Nee, zegt God, want door Jezus Christus ben ik gekomen tot de verbreking van uw dood en de wegneming van uw ellende, want tot de vergeving van uw zonden.

En dáárom is dat niet tegen alles in maar de eenvoud van het geloof: dat we in ons gezin niets hebben nevens Hem. Dat Hij op ons bedrijf de Enige is. Dat we in onze omgang met elkaar alleen rekenen met Hem.

Natuurlijk, dat is het ene nodige: Als ik Hem maar kenne, — nimmermeer zijn trouw vergeet. Dan doet de rest er niet meer toe. De moeiten niet en de zorgen niet. Dat de mensen over me heenlopen niet. Dat ik op duizend manieren omkom niet. En dat ik met mijn geloof en mijn gehoorzaamheid vastloop ook niet.

Is dat belachelijk? Is dat niet vol te houden? Is dat simpele geloof in God dwaasheid?

Is voor die eenvoud in de wereld geen plaats? Nee, natuurlijk niet. De brutalen hebben de hele wereld. En ze zetten de eenvoudigen wel aan de kant.

Maar d'eenvoudigen wil GOD steeds gadeslaan.

Haulerwijk

J. Keuning.

Een verweerschrift

Verleden week schreef ik over de schorsing van ds van der Schaft en publiceerde ik de schorsingsgronden. Voor de volledigheid moet ik nog opmerken, dat het besluit, zoals dat verleden week werd opgenomen en zoals het mij toen onder ogen kwam, niet geheel compleet was. Er volgde nog, dat van dit besluit kennis zou worden gegeven aan ds v. d. S., aan de Kerk van Oenkerk en aan alle Kerken hier te lande. En het eindigde aldus: „Dit alles onder biddend opzien tot onze hemelse Vader, dat Hij als de Almachtige en Getrouwe deze tuchtmaatregel er toe doe meewerken, dat ds van der Schaft voor de

kerk des Heeren te Murmerwoude behouden blijve“.

Ds van der Schaft zond ons nu een „Ingezonden“ onder de titel: „Niet „op de grens van Kerk en secte“ maar de grens over van kerk naar secte“. Daarin geeft hij het schorsingsbesluit weer, zoals dat verleden week in Opbouw is gepubliceerd en laat dan zijn verweer volgen, dat hier nu in z'n geheel wordt overgenomen:

Nu de beoordeling en de afwijzing van het schorsingsbesluit:

Ad „constaterende: I,

Na de uitspraak van de synode van Assen 1961 tot afwijzing van het verzoek van de synode Utrecht '59-60 om het gevraagde contact door afgevaardigden te mogen aanbevelen en tot afwijzing van de verzoeken deputaten voor samenspreking aan te wijzen; en na de uitspraak van „Assen '61” dat naar het Woord des Heeren de oproep tot vrijmaking en wederkeer onverzwakt dient te blijven uitgaan tot elke gelovige in de synodaal gebonden gemeenschap, heb ik tegenover de kerkeraad van Murmerwoude (en van Oenkerk c.a.) verklaard dat ik de eerste uitspraak in strijd acht met Gods Woord, en niet kan handelen in overeenstemming met de tweede uitspraak, omdat onze kerken zeker na „Utrecht '59” van den Heere geroepen zijn op het verzoek tot contact en samenspreking in te gaan; want naar mijn overtuiging is door „Utrecht '59” de leereenheid hersteld. De „bovenschriftuurlijke binding” is weggenomen. De grond voor de Vrijmaking met betrekking tot de leer van Verbond en Doop is vervallen.

Voorts zie ik geen principieel verschil tussen de (Dordtse) Kerkenordening en de „Herziene kerkorde”; wel schuilen er gevaren in de „H.K.O.”, waarover in een samenspreking moet worden gehandeld. Alsmede over de ontwikkeling in de „synodale” kerken na 1944, (zoals ook over de ontwikkeling in de vrijgemaakte kerken na 1944). Wat de schorsingen en afzettingen enz. betreft, ik acht nóg dat deze verkeerd zijn. Het ondertekeningsformulier had niet tegen ons in werking mogen worden gesteld, omdat wij geen enkel bezwaar hadden tegen de inhoud van de Belijdenis, en daarom mocht van ons ook niet worden gevraagd de belofte van te zullen zwijgen buiten de kerkelijke vergaderingen, over onze bezwaren tegen de bovenschrijftuurlijke binding aan de leeruitspraken”. En daarom samenspreking ook over de schorsingen en afzettingen enz. om tot een schriftuurlijke overeenstemming te komen. Bovendien acht ik dat „Assen 61” (in navolging van „Amersfoort '48”: eerst bekering, dan samenspreking) in strijd handelde met het Evangelie der verzoening (o.a. Rom. 5 : 6—11, Matth. 5 : 23—26). Onze kerken hebben dus religieus en moreel niet het recht onverzwakt op te roepen tot vrijmaking en wederkeer. En mogen ook niet eisen vrijmaking van leeruitspraken, omdat in de synodale kerken alleen gebonden wordt aan de 3 Formulieren van Enigheid, waarbij de inhoud van de Vervangingsformule niet in de 3 F. v. E. behoeft te worden ingelezen.

Hoewel de kerkeraad mijn overtuiging kende en mijn gewetensbezwaren tegen Assen 61 — uitspraak 1 en 2 — en daarbij wist dat ik er voor ging werken dat het besluit van „Assen 61” zou herroepen worden — vandaar reeds ons verzoek aan „Assen” in sept. '61 — heeft toch de kerkeraad dd. 4 nov. 1961 geëist dat ik in al mijn ambtelijke arbeid, ook na Utrecht '59, de oproep tot vrijmaking onverzwakt moest doen uitgaan.

Dit is niets anders dan heersen over het geweten, en aantasten van de schriftuurlijke vrijheid, niet minder dan „verloochening van de vrijmaking”. De kerkeraad wist van te voren dat ik dit besluit van 4 nov. '61 niet zou kunnen uitvoeren. En het wordt nog erger als de weigering dit kerkeraadbesluit te helpen uitvoeren door de kerkeraad gebruikt wordt als constatering die dienen moet om tot het oordeel en de uitspraak van schorsing te komen.

Ook al zouden de verdere constateringen juist zijn, dan zou reeds vanwege constatering 1 (en de voorgeschiedenis van de eis van 4 nov. '61) de schorsing ongegrond zijn.

Hoe is de kerkeraad tot deze ongeoorloofde eis gekomen?

In de lijn van een bepaald advies, met de volgende inhoud: dat de kerkeraad, met het oog op de Gemeente en ter afhandeling van tegen mij ingediende bezwaarschriften (reeds voor „Assen 61”, maar na „Utrecht '59” als zou ik doen tegen art. 28 N.G.B. door niet op te roepen tot vrijmaking, en als zou ik doen tegen het Bevestigingsformulier door te ijveren voor samenspreking) zich zou uitspreken tegen „Utrecht 59” en vóór „Assen 61” (wij moeten God danken voor „Assen 61” aldus voorts dit advies).

En als dan ds v. d. Sch. het met de kerkeraad niet eens zou zijn dan zouden in de kerkeraad heel grote beslissingen vallen: de kerkeraad zou moeten handelen met ds

v. d. Sch. die de Gemeente verstrooit; en ds v. d. Sch. zou moeten handelen met de kerkeraad die, volgens ds v. d. Sch., sectarisch zou zijn. (Voor dit laatste heb ik me terstond onontvankelijk verklaard).

Nu heeft de kerkeraad wel niet van me geëist dat ik gelijk zou denken als hij over „Utrecht 59” en over „Assen 61”, ook niet dat ik zou oproepen tot vrijmaking van leeruitspraken, maar wel dat ik, ondanks mijn gewetensbezwaren over „Assen 61” en mijn waardering van „Utrecht 59”, ook na „Utrecht 59” de oproep tot vrijmaking onverzwakt zou doen uitgaan. M.a.w.: U mag denken over „Utrecht 59” en „Assen 61”, zoals u wilt, maar in de ambtelijke praktijk moogt u niet handelen in overeenstemming met uw overtuiging. Of nog weer anders: U moogt uw overtuiging hebben over „Utrecht 59” en over „Assen 61”, maar u moogt er niet over spreken in 't openbaar.

Hoe is dit alles toch te rijmen met de Vrijmaking?! En een schorsing er over heen!!

Ad „constaterende 2”:

Het tegendeel is het geval: naar mijn overtuiging zijn de vrijgemaakte kerken sinds 1948 hoe langer hoe meer van de weg der vrijmaking afgegaan, en tracht ik die kerken weer op de goede weg te doen terugkeren.

Ad „constaterende 2a”:

De feiten zijn als volgt: op de catechisatie (van de oudste jongens en meisjes): ik hoop dat jullie, op de plaats waar de Heere ons stelt in de vrijgemaakte kerken, in 't geloof er voor werken dat onze kerken weer op de goede weg komen, en zo ook door samenspreking met de „syn.” kerken het mag komen tot schriftuurlijke eenheid. En zo ook op huisbezoek, mutatis mutandis.

Ad „constaterende 2b”:

Inderdaad bij individuele overgangen niet gebaat, de „syn.” kerken niet, en wij ook niet. Maar dan niet om te vervolgen: „maar allen moet trachten te bewegen tot vereniging met de syn. kerken”, maar: het gaat om de schriftuurlijke eenheid van de beide kerken, plaatselijk en landelijk. En daarvoor is samenspreking nodig, om tot een „Acte van Verzoening en Vereniging” te komen.

Ad „constaterende 2 c”:

Deze 2 gezegden zijn uit hun verband gerukt, en toen ten onrechte met elkaar in verband gebracht. Het 1e gezegde moet aangevuld worden met de woorden: niet in rekening brengend voor zichzelf „Utrecht 59” en zich stellend achter „Assen 61”. En het 2e gezegde ziet op mijn overtuiging dat, afgedacht van „1944” (en wat daarmee samenhangt) er in de syn. kerken sindsdien geen besluiten genomen zijn die een lid der syn. kerken zouden moeten nopen te breken met deze kerken. (Ook nog weer door mij herhaald op de schorsingsavond).

Ad „constaterende 2 d”:

Het gaat hier niet om een geval dat zich voordeed, maar om een illustratie: Ik heb niet de moed om, na pastorale bearbeiding, in zulk een geval, te zeggen: om Gods wil, moet u, die op trouwen staat, de verloving verbreken.

Ad „constaterende 3”:

Helaas wordt ook hier mijn oordeel zo ongunstig mogelijk voorgesteld. Het gaat er om dat ik niet wilde beloven te zwijgen. Waaraan ik toevoegde: bij het spreken moet de nodige wijsheid betracht worden.

Ad „constaterende 4”:

De kerkeraad heeft deze constatering nodig om tot constatering 5 te komen. Maar ook de inhoud van constatering 4 wordt als zeer ernstige grief tegen mij aangevoerd. Alsof ik de kerkeraad er van zou beschuldigen het gezag van de H. Schrift niet meer te erkennen, en zich niet te willen laten beheersen door het bloed van Christus. Maar zo is de beschuldiging niet.

En mag dat soms niet, van een synode (Assen 61) en een kerkeraad uitspreken dat deze in strijd handelen met de H. Schrift enz.?!

Ad „constatering 5”:

Feit is, dat ik het geschil tot een oplossing wil helpen brengen, maar niet van mening ben dat er, hangende dit geschil, geen behoorlijke samenwerking zou kunnen zijn. Altijd door heb ik een bepaalde „wijze van samenleven” voorgesteld: elkaar verdragen in verschillende overtuiging, en zo met wijsheid samen arbeiden in de Gemeente. Maar de kerkeraad wees dit af, en wilde niet antwoorden dat hij geen gronden had om uit te spreken, dat ik deed tegen

INHOUD

Zo simpel is het	J. K.
Een verweerschrift	H. J. J.
Pasen te Rome	P. G.
De tweede Doopvraag (II)	R. H. B.
Promotie Dr B. Jongeling	De Redactie
Geen concessie	J. K.
Persschouw	C. V.
Kerknieuws	

art. 28 N.G.B. en tegen het Bevestigingsformulier.

Wat de oordelen 1—4 betreft: de constateringen zijn niet deugdelijk, de daarmee vallen ook de oordelen. Het valt wel heel sterk op dat in de oordelen geen enkele verwijzing voorkomt naar de H. Schrift, de Belijdenis of kerkenordening. Dat was niet nodig, verklaarde de praeses van de genabuurdde kerk, omdat ik in strijd was met de doorgaande leer der H. Schrift!! In de notulen van de kerkeraad van Murmerwoude worden echter genoemd o.a.: Ps. 28 : 5, Gal. 5 : 1, Titus 1 : 9; voorts de artikelen van de N.G.B. over de Kerk en art. 31 K.O.

De kerkeraad heeft nog nimmer kunnen constateren dat ik in de Bediening van het Goddelijke Woord, in de samenkomsten der gemeente, op de catechisaties en aan de huizen, in strijd kwam met de leer der zaligheid.

Tenslotte: Waarom heeft Murmerwoude niet gehandeld als Oenkerk?

De schorsing is ongegrond.

De Heere ontferme Zich over ons en over allen die de Heere Jezus liefhebben, en brenge bijeen de verstrooide schapen van den Goeden Herder, in de weg der verzoening door Zijn bloed en Geest, te midden van een kokende volkerenzee.

J. v. d. Schaft, Dienaar des Woords van de Geref. Kerken (Vrijgemaakt) van Murmerwoude en Oenkerk c.a.

P.S. De kerkeraden in den lande krijgen alleen kennis van het besluit van schorsing, niet van de constateringen en oordeelvellingen. De kerkeraden moeten dus maar gaan raden!

* * *

Bij nadenken over „besluit” en „verweer” ben ik bevestigd in mijn mening, dat beide „partijen” zich hebben laten verleiden tot een strijd, die ten dele een woordenstrijd is, waarin aan beide kanten krasse uitdrukkingen zijn gebruikt, die ik niet kan bewonderen. Men heeft het elkaar daar in Murmerwoude niet gemakkelijk gemaakt.

Aan wat ik verleden week opmerkte heb ik niet veel toe te voegen. Alleen nog deze opmerkingen. Ik volg de punten niet van a tot z, maar wil mij tot enkele hoofdzaken beperken.

Het moet mij van het hart, dat men aan beide kanten veel te grote en te hoge waarde hecht aan synode-besluiten. Ds v. d. S. waardeert Utrecht '59 veel te hoog. Inderdaad is daar de vervangingsformule terzijde gesteld, maar met een kop en een staart, die doen betwijfelen of het bekende „houden voor” niet in de Belijdenis moet worden ingelezen.

Aan de andere kant hecht de kerkeraad veel te grote waarde aan Assen '61. Ik was niet blij met wat daar is besloten, maar daaraan is niets meer te veranderen. De kerkeraad was er blijkbaar wel blij mee en ds v. d. S. helemaal niet. Maar moet men daar nu een shibboleet van maken? Ik twijfel geenszins aan de eerlijkheid van beide partijen en neem direkt aan, dat men aan beide kanten overtuigd is door deze strijd Gode een dienst te doen. Maar het komt mij voor, dat men zich daarin vergist. Als de kerkeraad nu eens niet besloten had, dat „de oproep tot vrijmaking onverzwakt dient gehandhaafd te blijven” en als ds v. d. S. wat minder krasse uitdrukkingen had gebruikt, had men dan niet samen voortgaan met de gewone arbeid tot opbouw der gemeente? Dat had mogelijk meer uitgewerkt, ook voor de werfkracht van de kerk, dan deze strijd.

De Herziene Kerkorde in de synodale kerk is m.i. niet zo onschuldig als ds v. d. S. het hier voorstelt. Ieder kerkverband heeft nei-

ging tot hiërarchie, waaraan de beste K.O. niet veel kan veranderen. Maar in de „H.K.O.” is aan de meerdere vergaderingen veel te veel macht gegeven.

Wat de schorsingen en afzettingen betreft zullen kerkeraad en ds v. d. S. wel geen geschil hebben. Maar de één wil daarover samenspreken, de ander niet. Zo wil ook de een de oproep tot vrijmaking onverzwakt handhaven, terwijl de ander ontkent, dat wij daartoe het recht hebben.

Wat mij betreft, op het ogenblik verwacht ik noch van een oproep tot vrijmaking iets noch van samenspreking. Om met dit laatste te beginnen: Stelt u voor, dat men in Murmerwoude ging samenspreken. Wie zou daar dan het woord moeten voeren van onze kant: de kerkeraad of de dominee? Wát zou men willen zeggen? Het komt mij voor, dat men het daar eerst eens over zou moeten zijn eer men samensprak. En zolang men het daarover niet eens is moet men er maar niet aan beginnen. Want mislukte samensprekingen zijn ongeveer even erg als geen samensprekingen. Zoals dat is in Murmerwoude staat het ook bij een samenspreking tussen synoden dunkt mij. Wie zouden moeten worden afgevaardigd? Ik zal geen namen noemen, maar een kind-in-het-verstand kan weten, dat er in onze kring lang geen overeenstemming zou zijn over de vraag wát er zou moeten worden gezegd bij een samenspreking. Is het dan wel wijs om daar zoveel drukte over te maken? En wat de oproep tot vrijmaking betreft herinner ik aan het artikel van de vorige week. Laat men in Murmerwoude en overal zo preken en ambtelijk arbeiden en christelijk leven naar uitwijzen van het Evangelie, dat ook anderen worden getrokken. Als dat niet gebeurt is een oproep tot vrijmaking waardeloos. En als men wel door z'n handel en wandel anderen aantrekt, dan is een speciale oproep niet meer nodig. En dan hoefde men elkaar niet in gewetensnood te brengen, zoals nu gebeurd is.

Er is blijkbaar een „bepaald advies” gegeven. Als dit zo luidt als hier in dit stuk staat dan kan ik dit geen raad vinden. Als een kerkeraad zich uitspreekt tégen „Utrecht 1959” en vóór „Assen 1961”; en daarbij eist dat alle leden van de kerkeraad het daarmee eens zijn, terwijl er bij gezegd wordt dat er anders „heel grote beslissingen vallen”, dan heeft men levensgroot het begin van een breuk. Dan moet de één met de ander „handelen”! Hangt het heil van de kerk en van haar leden hiervan of men vóór of tegen „Utrecht '59” en of men vóór of tegen „Assen

1961” is? Dat vind ik nu een zwart-wit schema waarvan ik niets moet hebben. Zulk een radicaliteit is niet overeenkomstig de wijsheid, die van boven is. Dat is tenminste mijn gevoel. Overigens is aan de synoden van Utrecht en Assen m.i. aan beide kanten veel te veel eer bewezen. Zowel door er zo hevig vóór als er tégen te zijn.

Voor deze keer wil ik het hierbij maar laten. Wat de constatering 2a en vervolgens betreft schijnen er nogal wat misverstanden te bestaan tussen de kerkeraad en ds v. d. S. We hoeven daarbij niet te denken aan kwaadwilligheid aan een van beide kanten. Als de verhoudingen zo gespannen zijn wordt allicht een woord verkeerd uitgelegd of aan een uitdrukking een consequentie gegeven, die de spreker zelf niet zou trekken.

Ik zou zeggen: kerkeraad en ds van der Schaft, gaat nog eens samenspreken. Laat elkander niet los. De kerkeraad heeft uitgesproken, dat het zijn begeerte is „dat ds v. d. Schaft voor de kerk des Heeren te Murmerwoude behouden blijve”. Wel door middel van „deze tuchtmaatregel” — welke ik daartoe zeer ongeschikt acht — maar hij wil ds v. d. S. toch behouden. Zo zal omgekeerd ds v. d. S. gemeente en kerkeraad niet kwijt willen.

Als die wil om elkaar te behouden er waarlijk is, zou dat dan onmogelijk zijn? Langs de bekende kerkelijke weg heb ik zelden gezien, dat verstoorde verhoudingen werden hersteld. De broeders in Murmerwoude zullen het met elkaar weer moeten vinden. Zou de HERE dat niet willen? En zou dat niet tot heil van de gemeente zijn? Het zou wel eens kunnen zijn, dat alleen de duivel en zijn trawanten er plezier van hebben, als deze breuk, die in begin aanwezig is, zou doorbreken. Wie zou er anders blij mee zijn? En wie zou er mee gebaat zijn? Geen enkele kerk naar mijn mening.

Ik wil nog eens herhalen wat ik de vorige week aan het slot schreef. Evenals deze artikelen ligt het alleen voor mijn verantwoordelijkheid. Maar ik heb het vermoeden, dat duizenden in onze kerken met mij instemmen als ik herhaal: Broeders, gaat niet verder op deze weg. Verzoent u met elkander. Beproeft u aan beide kanten wat er verkeerd gezegd en gedaan is. Wie struikelt niet in veel opzichten? Zoekt elkander weer. Voor de troon van Gods genade. Er zou blijdschap in de hemel zijn en bij duizenden hier op aarde als de goede verhouding werd hersteld.

H. J. Jager.

Pasen te Rome

I

Het is Pinksteren 1962, wanneer wij dit schrijven. Wij herdenken de verjaardag van de eerste Christelijke kerk, die te Jeruzalem. Daarbij maken wij dan weer kennis met die bonte rij van volken, die daar op die Pinksterdag Jeruzalem komen bevolken, die Parthen, Meden, Elamieten, inwoners van Mesopotamië, Judea en Capadocië, Pontus en Asia, Phrygië en Pamphylië, Egypte en de streken van Libye bij Cyrene en de te Jeruzalem verblijvende Romeinen, zowel Joden als Jodengenoten, Cretenzen en Arabieren. En die allen met hun vraag van verbazing: Wat wil toch dit zeggen? De Heilige Geest heeft hen hier bijgedreven, opdat zij als vertegenwoordigers der volken getuige zouden zijn van Zijn uitstorting over alle vlees op het moment, dat het heilig Evangelie zijn weg van strijd tot zegepraal gaat beginnen van Jeruzalem tot het uiterste der aarde.

In vroegere artikelen in dit blad heb ik U reeds mogen meenemen op reizen naar het hoge Noorden, het land van de arctise koude, de lange winternachten en de Middernachtzon. Ook trok ik met U naar het Verre Westen, waar onze vaderlandse driekleur wappert boven andere delen van ons koninkrijk.

Het komt mij voor zinnig en een echte Pinksterbelevens te zijn, wanneer ik U nu uitnodig met mij Pasen in Rome door te brengen. Terwijl ik mij hierop ga concentreren, komt mij onwillekeurig een herinnering uit het verleden scherp voor de geest te staan. Het zal in het begin der twintiger jaren zijn geweest, dat ik enige malen wijlen prof.

dr H. H. Kuyper, éénmaal in de Zuiderkerk te Rotterdam en later nog eens in de Bospolderkerk in het Westen van onze stad hoorde preken over de Urim en de Tummim. Ik herinner mij nog levendig en het maakte op ons jongeren toen een diepe indruk, die de aandacht spande, dat hij deze preek begon met de woorden: „Toen ik te Rome was...”. Daar komt nu eenmaal niet iedereen, hoe graag hij het ook zou willen. Nog klinkt die ijle, dunne, deftige stem van prof. Kuyper mij in de oren. Dan volgde als eerste inleiding tot de preek een verhaal van zijn bezoek aan de Catacomben en de opschriften, die hij daar op de graven der eerste Christenen had aangetroffen. Het was een „geweldige” preek” en er kwam ook geweld aan te pas! Want midden in de preek werd maar eventjes die grote Statenbijbel op de kansel van de kathedraal genomen, omhoog geheven en de gemeente voorgehouden als het Woord, dat de wereld overwon. Naar mij later bleek ging de professor daarbij niet over ijs van één nacht, want toen ik hem in de Bospolderkerk de kansel zag beklimmen — en als jongen wilde je zo'n preek, die je zo gegrepen had nog wel eens horen — nam ik waar, dat hij op zijn plaats aangekomen, eerst eens voorzichtig voelde en eventjes tilde aan de randen van de Statenbijbel of die bijbel wel los lag. Gelukkig het ging! En toen wist ik meteen, wat de tekst zou worden voor die kerkdienst! Ik denk zo, dat velen in den lande, die aan deze jaren herinnering hebben, ook wel deze preek zullen hebben gehoord, mogelijk — ik neem zelfs aan van stellig — met de demonstratie erbij! De professor

preekte met die tekst het land rond. Ik weet niet, of het nu komt vanwege dat fascinerend verslag van de reis van de professor naar Rome, dat verlangens in onze ontvankelijke zielen wekte, maar steeds is het voor mij, gelijk voor zo velen, een wens gebleven, Rome eens te zien.

Nu deed zich daartoe dan de gelegenheid voor. Al heb ik al heel wat landen afgezworven en ook Italië meerdere malen bezocht, nog nimmer kwam ik zó zuidelijk, dat ik te Rome kwam.

Het bezoek aan Rome, dat in de eerste plaats geen toeristisch maar een zakelijk doel had, lag midden in mijn reisprogramma voor een reis naar het Nabije Oosten en Zuid Oost Europa. Daarvan ga ik nu niet gedetailleerd vertellen. Een enkele korte notitie slechts. Eerst bezocht ik dan Egypte, het land van Nasser, waar zoveel is veranderd en naar ik verwacht verder zal veranderen. Ik stond bij de pyramiden, zag de fabelachtige schatten uit het graf van Toetanchamon in het museum van Caïro, maakte een tocht door de woestijn per auto van Caïro naar Suez en Port Said, waarbij men bedouïnen tegenkomt op hun statige kamelen, en zich afvraagt, waarvan leven deze mensen in die barre, onafzienbare zandwoestijn met heuvels op de achtergrond. Op deze tocht passeerde ik ook Ismaila, de vroegere luxeplaats der buitenlandse zakenlieden, met prachtige villa's, een stad die nu op mij een verlaten indruk maakte met allerwegen de gesloten, prachtige, moderne villa's, sommige eerst sinds kort gebouwd, de behuizingen van de buitenlanders, die inmiddels het land verlaten hebben.

Men gaat in Egypte de handel socialiseren en onderbrengen bij een aantal Staats-inkooporganisaties. De particuliere, grote handelshuizen moeten medio 1962 hun zaken beëindigen en deze staats-instellingen gaan hun taken overnemen. Het behoeft niet gezegd, dat dit een geweldig, revolutionair gebeuren is. Egypte wordt dus ook een socialistische staat, zo ongeveer naar het mij voorkomt volgens het voorbeeld van het land van Tito. Afgewacht zal moeten worden wat daarvan terecht komt. Het lijkt mij, dat men het onmogelijk zal kunnen stellen zonder de gedegen vak- en warenkennis van de geroutineerde zakenlieden. Overigens is het land arm aan deviezen, dus in te kopen valt er nu echt niet zo veel. Rusland koopt de katoen op en beheerst dus de economie voor een belangrijk deel. Nasser, die niet protserig, doch sober leeft, en de weelderige paleizen van Faroek, waarvan ik er één bij mijn bezoek aan Alexandrië bezocht, met de prachtige paleistijnen, voor het publiek ter bezichtiging heeft opengesteld, is onmiskenbaar de vriend van de armen en zij vormen de massa in dit dichtst bevolkte land van de wereld. Hun krotten ruimt hij op en hij bouwt huizen voor hen. Het loon van de Egyptische arbeider is laag en varieert van f 2.— tot f 6.— per week. Bepaalde levensmiddelen zijn er erg goedkoop. Tomaten b.v. kosten er een dubbeltje per Kg. Wellicht wekt het enige verbazing bij deze of gene, die meende dat Holland het dichtst bevolkte land was in onze tijd, dat ik Egypte als zodanig aanduidde. Wanneer men er evenwel mede rekent, dat alleen de Nijldelta bewoonbaar is tot nu toe en dat de bewoners van dit land dus op een betrekkelijk kleine strook zijn samengedrongen, dan wordt dit beter verstaanbaar. In steden als Caïro en Alexandrië krioelt het dan ook van de mensen. Een wonderlijke wereld: de meest luxueuse limousines, naast hoog er boven uit, in soevereine rust op zijn kameel gezeten, de Arabier, of nederiger zich voortbewegende op zijn ezeltje in een sukkeldrafje, dat alles bevolkt hier samen de verkeersstraten. Hier leeft inderdaad de Oudheid haar leven van duizenden jaren her rustig voort, schijnbaar onverstoord en niet geraakt door het oprindende, moderne leven met zijn trotse, industriële producten en hulpmiddelen. Komt men zuidelijker, in Soedan, waarheen vervolgens onze reis ging, dan blijkt in Khartoem (spreek uit Ghartoem, met een harde G), de moderne tijd nog niet zo ver te zijn doorgedrongen, al rijden ook daar de taxi's in hun gele kleur af en aan.

Wat het geestelijk leven betreft heeft, zoals bekend, de oprindende wereldmacht van de Arabieren in de zevende eeuw ook in Egypte, waar de het meest aan de oude Egyptenaren herinnerende Kopten Christenen geworden waren, het Christendom geleidelijk aan steeds

meer in een geringe minderheidspositie gedrongen. Nauwelijks 10% van de bevolking bestaat nu nog uit Koptische Christenen. Toch is het merkwaardig, dat terwijl vrijdag de rustdag voor de Arabieren is, men in een stad als Caïro op zondag een veel meer zondagse stemming aantreft en meer zaken gesloten ziet. Of hier nog doorwerkt de invloed van de Europese zakenlieden, die hun zaken op zondag gesloten hielden? Of dit zo zal blijven, nu zij hun plaats de een na de ander gaan opgeven, dient m.i. te worden afgewacht. Het zelfbewustzijn van Egypte en de Egyptenaren is groot. Men ziet het al op de vlieghaven, bij de douane. Bij mijn vertrek naar Khartoum ontmoette ik enige Nederlandse aardappelenimporteurs, die met hun advocaat, in de hal wachtten op hun aansluiting van de K.L.M. naar het vaderland. Zij waren niet al te best te spreken over hun Egyptische relaties. De stemming daalde evenwel geheel beneden het vriespunt, toen de douanebeambte bij één hunner alle koffers ging controleren en daarbij alles overhoop haalde, zodat binnen „no time” alles er hopeeloos ordeloos bij lag. Gezegd moet worden, dat even later de chef van de douane zijn excuses kwam aanbieden en een verzoeningsdronk aanbood. Men vraagt zich toch af, waartoe dient dit alles? Wanneer men het land verlaat als buitenlander, na een kort verblijf, wat moet men dan zoeken in de koffers?

Men zou zo zeggen, wanneer men als toerist in één van die kostelijke bazarwinkeltes zo'n juweeltje van kunstnijverheid zou hebben gekocht en betaald met voor dit aan deviezen zo arme land waardevolle buitenlandse betaalmiddelen (economisch komt Egypte steeds meer in de macht van het sovjetblok, dat de katoenooft opkoopt, ook al streeft Nasser er met man en macht naar zich niet te binden) dat men dan blij moest zijn, dat er geld in het laadje komt. Zo iets, als die aardappelenhandelaar overkwam, die overigens niets behoefde te betalen, kan natuurlijk een incident zijn, dat overal kan voorkomen. Maar ik hoorde het ook van anderen. De enige verklaring, die ik er voor heb is deze, dat het personeel niet geheel en al voor zijn taak is berekend. Ook één van mijn koffers moest er aan geloven. Er zat waarlijk wel wat in. De man fronste wel zijn wenkbrauwen en leek diepzinnig na te denken, maar vervolgens kwam er dan toch na blijkbaar enige, innerlijke strijd bij hem het verlossende gebaar van: maak maar dicht!

In Soedan ging het anders. Daar werd ik

door een patriarchale, uiterst vriendelijke beambte allerhartelijkst welkom geheten. Hij stelde mij, na mijn paspoort te hebben ingezien, de vraag: U komt hier als vriend uit het verre Holland, het land waarvan wij zo veel houden. Dus mag ik wel aannemen, dat U geen wapens of munitie in Uw koffers hier binnen smokkelt. Soedan wordt thans door een generaal als president geregeerd, het heeft dus een militair bewind. Het werd mij echter algemeen zonder uitzondering als zeer mild beschreven. Democratie kan trouwens ook tot een verschrikkelijke tyrannie ontaarden met haar dictatuur van de massa. Het komt mij voor, dat Soedan een land is, dat onze aandacht verdient, met over het algemeen een zeer vriendelijke bevolking. Indu-

strie is er weinig, hoewel er een industriegebied in Khartoum in wording is. Het land is, evenals Egypte, hoofdzakelijk agrarisch. Van Khartoum ging de reis naar Rome. Daar ook nog Turkije en Griekenland op het programma stonden, kwam het mij aantrekkelijker voor Rome als tussenstation te kiezen, teneinde op deze Christelijke feestdagen niet in een overwegend Islamietische wereld te vertoeven. Daar ik te Rome vrienden zou ontmoeten, met wie als met leden van de kerk der Waldenzen ook de band des geloofs werd erkend en gevoeld, zag ik met verlangen mijn verblijf aldaar tegemoet.

Doch daarover een volgend maal.

P. Groen.

Promotie Dr. B. Jongeling

In de aula der Groningse Universiteit vond maandagmiddag een academische plechtigheid plaats, waarin aan Ds B. Jongeling, de lezers van ons blad uit diverse artikelen en recensies bekend, de graad van doctor in de letteren werd verleend. Na in het publiek zijn proefschrift, dat getiteld was „Le Rouleau de la Guerre des manuscrits de Qumran”, tegen de bedenkingen der faculteit en eventuele verdere opponenten te hebben verdedigd, werd hem door Prof. Dr H. J. Hospers met een korte promotie-toespraak de academische doctorsgraad verleend.

Dr Jongeling, die zich na zijn theologische studie inzonderheid is gaan toelagen op de studie der semietische talen, heeft zich reeds verscheidene jaren verdiept in de bestudering der zogenaamde Dode-Zee-rollen, tegenwoordig meestal aangeduid als de „handschriften van Qumran”, naar de preciese plaats waar ze grotendeels gevonden werden. In het weekblad „De Reformatie” verschenen in het voorjaar van 1954 een vijftal artikelen over deze handschriften, waardoor zijn studieobject bekend werd, terwijl van zijn hand, nadat hij in 1957 het doctoraal examen had afgelegd, eveneens in het aan de Qumranstudie gewijde vakblad een publicatie verscheen. Als onderwerp voor zijn proefschrift had Dr Jongeling een van de merkwaardigste der te Qumran gevonden rollen gekozen, de zogenaamde „rol van de strijd tussen de kinderen des lichts en de kinderen der duisternis”, thans meestal, naar het opschrift van

de rol zelf „De oorlogsregel” genoemd.

Deze rol, zeer waarschijnlijk een produkt van de Esseense broederschap, die bij Qumran haar gemeenschapshuis had, geeft voorschriften voor en een tekening van de strijd, in de eindtijd te voeren door de „zonen” des lichts met de antigoddelijke machten, symbolisch aangeduid door de namen van Israëls vijanden uit het verleden (Edom, Moab, Ammon en de Filistijnen) en als de Kittieten, waarin we volgens één van de bij het proefschrift gevoegde stellingen, de eschatologische, antigoddelijke wereldmacht moeten zien (al is de term in de ontstaandstijd van de rollen ook wel gebruikt als aanduiding der vijandige Romeinen). In zijn proefschrift heeft Dr Jongeling deze rol (die in zijn huidige geschonden staat nog 19 kolommen van oorspronkelijk minstens 20 regels ieder bevat) aan een buitengewoon grondig onderzoek onderworpen. De soms beschadigde tekst wordt er zoveel mogelijk in gereconstrueerd met behulp van de kleinste nog aanwezige resten van schrifttekens; en de tekst wordt er paragraaf voor paragraaf na een uitvoerige en diepgaande exegese in vertaald. De talrijke leemten in de rol, het buitennissige karakter van deze regel met zijn apocalyptische tendens, zijn vele technische oorlogstermen en situatiebeschrijvingen en zijn unieke opzet maken Dr Jongelings ruim vierhonderd pagina's omvattende studie een belangrijk en wonderenswaardig geheel.

Het boek is een belangrijke bijdrage voor

De tweede doopvraag

II

De geschiedenis was hiermee echter nog niet uit. Ook de tekst van Van der Heyden was de laatste niet: in die van R. Schilders 1591, 1611 en Elzevier 1617 zijn immers de woorden „ende hier geleert wort” veranderd in „ende dien volgende inde Christelijke Kercke geleert wort” (enkele verschillen in spelling nu daargelaten).

Over deze laatste tekst is rond de jongste eeuwwisseling enorm veel te doen geweest. Het is onmogelijk alles te releveren, wat toen aan de orde kwam. De aanleiding was deze: in 1897 deed F. L. Rutgers een uitgave van de liturgische formulieren het licht zien, die gevoegd werd bij de z.g. Flakkese Bijbel van Kuyper, Bavinck en Rutgers. Later bleek, dat hij bij deze uitgave geassisteerd was door dr H. H. Kuyper, die er misschien wel het meest de hand in gehad heeft. Rutgers (en H. H. Kuyper) pretendeerden, dat hun uitgave van de liturgische formulieren de authentieke, door de synode van Dordrecht (1618/1619) vastgestelde, tekst was. De tweede doopvraag luidde in deze uitgave-Rutgers precies zo als wij die thans bezitten. De Gereformeerde Kerken hebben zich nl. voor kanselgebruik steeds van deze uitgave-Rutgers bediend.

In 1899 verscheen het grote boek van H. H. Kuyper „De Post-Acta”, waarvan een onderdeel van de ondertitel luidt „voorafgegaan door . . . de geschiedenis van de revisie der belijdenisschriften en der liturgie”. In

dit van grote scherpzinnigheid en verbluffende geleerdheid getuigende boek trachtte H. H. Kuyper aan te tonen, dat in de laatste zittingen van de synode van Dordrecht (de 174e en de 178e sessie, er waren in totaal 180 zittingen) de tekst van de liturgische formulieren officieel door de synode was gerevisieerd. Daarbij zou de synode aan deze revisie ten grondslag hebben gelegd de door ons boven reeds gereleveerde uitgave van de liturgische formulieren bij Richard Schilders uit 1611. Hetzij de reviseurs van de acta contracta der synode, hetzij haar beide scribae Damman en Festus Hommius zouden in deze editie 35 verbeteringen (animadversa) hebben aangebracht en derhalve zou de tekst van 1611, naar die 35 animadversa gecorrigeerd, de officiële authentieke tekst van de liturgie zijn.

Op deze stelling nu kreeg H. H. Kuyper een enorme aanval te verduren. Met name de hoogleraren M. A. Gooszen en dr L. A. van Langeraad¹⁾ liepen storm op Kuypers beweringen in zijn boek over de Postacta. We hebben aan deze op hoog wetenschappelijk niveau staande polemiek enkele zeer belangrijke geschriften te danken²⁾. Bij het lezen hiervan weet men niet, waar men zich het meest over moet verwonderen: over de werkelijk fascinerende manier, waarop H. H. Kuyper zich tegen zijn aanvallers wist te verweren of over de ongeëvenaarde kennis van de geschriften en archieven der gereformeerden uit de zestiende en zeventiende eeuw van dr Van Langeraad. We gebruiken

hier beslist geen te zwaar geladen woorden. Ik denk niet, dat er sinds die tijd op zulk een niveau over kerkhistorische kwesties in ons vaderland gedebatteerd is.

Het zou ons veel te ver buiten ons onderwerp voeren, indien wij heel deze strijd met alle argumenten pro en contra releverden. Voor ons onderwerp is van centraal belang, wat over de tweede doopvraag te berde werd gebracht. O.i. heeft H. H. Kuyper op enkele punten moeten capituleren voor Van Lange-raad en dat heeft consequenties. De zaak zit zo. In zijn „Postacta” 1899 had Kuyper beweerd, dat de boven door ons aangegeven verandering in de door Van der Heyden gegeven redactie van de tweede doopvraag (van: ende hier geleert wort, in: ende dien volgende inde Christelijke Kercke geleert wort, dus met weglating van het woordje: hier) niet zoals Wtenbogaardt beweerde³⁾ op de nationale synode van 's Gravenhage 1586 tot stand gekomen was, maar vermoedelijk ingevoerd door de Staten, die deze verandering immers hebben in hun politieke kerkenordeningen⁴⁾. Wel kwam deze wijziging sindsdien voor in de boven door ons geciteerde uitgaven, maar verschillende amsterdamse predikanten hielden de oude tekst aan met het woordje „hier”, wat daar soms tot incidenten bij doopsbedieningen in de tijd van de strijd tegen de remonstranten aanleiding gaf⁵⁾. Dit gaf aanleiding tot het stellen van een vraag op de dordtse synode door de Noordhollandse afgevaardigden, althans volgens een dagverhaal bijgehouden door de noordhollandse ouderling Heyngius⁶⁾.

Hoewel de Acta van Dordt dienaangaande zwijgen, was nu H. H. Kuyper van oordeel, dat de synode wél een besluit had genomen.

het verstaan van de denkbeelden der Joden, en vooral der joodse secte der Essenen, over gebeurtenissen die in de eindtijd aan de komst van de Messias zullen voorafgaan. Deze denkbeelden, die in het oude testament hun oorsprong vinden (men denke aan Ezechiëls profetie over de strijd van Gog en Magog en aan Daniëls visioenen) en daarna door allerlei invloeden een geheel eigen kleur hebben gekregen, zijn vooral van belang voor het verstaan der jodenwereld ten tijde van Christus' komst, die het verstaan der jodenwereld ten tijde van Christus' komst, die vol was van nationalistisch, apocalyptische gedachten, waar ook Christus' leer mee in botsing kwam. Dr Jongeling's studie, die nader op deze wereld ingaat, is behalve om de verheldering van dit inzicht ook van belang omdat zij anderzijds, zoals ook in een van de stellingen wordt gezegd, ook laat zien dat de vaak gedane beweringen, als zouden de handschriften van Qumran essentieel nieuw licht werpen op de oorsprong en leer van het Christendom, ongegrond zijn.

Daarnaast is de inhoud van deze regel van belang voor het verstaan van het Oude Testament. De talrijke bijzondere woorden en technische termen, gebezigd ter beschrijving van legermanoeuvres, strijdwapenen, en situaties tijdens de gevechten, zijn een welkome aanvulling voor de meer algemene termen in het Oude Testament gebruikt en werken soms verhelderend voor het verstaan van woorden en uitspraken daarin. Waar sommi-

gen heel deze terminologie en militaire strategie vanuit de Romeinse militaire wereld willen verklaren, ziet Dr Jongeling, met anderen hier evenzeer een tekening vanuit de werkelijkheid van het oosterse (met name Seleucidische) en oud-testamentische krijgswezen, geïnspireerd op bepaalde bijbelse verhalen in.

Tijdens de promotieplechtigheid, die door talrijke belangstellenden uit de kring van Ds Jongeling's collega's, gemeenteleden en de Theologische Hogeschool werd bijgewoond, en waarin naast de promotor Prof. Hospers eveneens Prof. Gemser en Prof. Van der Woude het woord voerden, werd de waardering voor deze studie, die getuigde van grote belezenheid, juist oordeel en filologische nauwkeurigheid, verbonden aan de wens dat het de nieuwe doctor gegeven mocht worden zijn studie, in verband met deze rol, haar bedoeling en plaats in het geheel der apocalyptiek, en in verband met de gehele „wereld" van Qumran, met vrucht voor te zetten. Moge niet slechts de wetenschap, maar ook de kerk van deze semietische studiën, van belang voor het nader verstaan van Oude Testament en Jodendom dankbaar profiteren.

Van harte wensen de redactie, de medewerkers en de lezers van Opbouw Dr Jongeling geluk met het bereiken van dit schone resultaat van noeste studie. God zegene hem en zijn arbeid voor kerk en wetenschap.

(Ongecorrigeerd)

De Redactie.

Geen concessie

Toespraak gehouden bij de sluiting van de lessen aan de Theologische Hogeschool, 8 juni 1962.

Gelezen: I Joh. 2: 12-27.

Gezongen: Ps. 119: 32, 33, 37.

Met deze sluiting van de lessen zijn we aan het einde van het college-jaar gekomen, waarin de 'nieuwe' series in onze Schoolgemeenschap aanvankelijk is beproefd; de uitgesproken doelstelling van de herziening van het lesrooster was onder meer die Schoolgemeenschap als gemeenschap van docenten en studenten efficiënter en effectiever te doen functioneren, en dat terwille van een zo hoog mogelijk rendement van de studie. Het is nog de tijd niet over de resultaten van

deze voorlopige proef te spreken, maar het dunkt ons voor geen bestrijding vatbaar, dat de proef mócht genomen worden, gegeven het door allen erkende feit, dat er reden van klacht was over dat rendement. Duidt de term universiteit oorspronkelijk juist op de **gemeenschap** van docenten en studenten, dan lijkt iedere poging om de samengang van die beide groepen intensiever te doen zijn terwille van de studie een legitiem-universitaire aangelegenheid, een poging, die waardering verdient.

Aan de andere kant gebiedt de nuchterheid geen overspannen verwachtingen te koesteren van een gedeeltelijke reorganisatie van het studie-program; de moeiten van de studie-gang, die onze aandacht hadden en

hebben — trouwens de onze niet alleen; ook elders stuit men op gelijke of gelijksoortige zwaarigheden —, zoals de lange duur van de kandidaats-studie en de onverminderd-riskante vraag naar het rendement, spruiten natuurlijk niet voort uit de oude regeling op zichzelf en zijn door de nieuwe dus ook niet automatisch opgeheven; de oorzaken van die moeiten liggen dieper. Pas wie dan ook dieper doorstoot, mag op werkelijke sanering rekenen. Maar als door de nieuwe regeling bereikt wordt, dat de universitaire gemeenschap hechter dan te voren blijkt, dan is toch veel bereikt: de weg ligt dan open om samen verder te komen in de overwinning van de wezenlijke zwaarigheden.

Een effectiever samengang van docenten en studenten gedurende de propaedeuse en de kandidaats-studie werd, naar ik meen, inzonderheid gezocht, omdat er verlangen was en noodzaak bleek naar krachtiger leiding bij het werk. Ik meen niet ver mis te tasten, wanneer ik hier van een bepaalde wending waag te spreken, vooral in de studentenmaatschappij; werd eertijds inzonderheid het vaandel van de 'academische vrijheid' graag verdedigd tegen werkelijke of vermeende aanvallen, nú bleek dat gevaar of het denkbeeld daarvan — ik behoef hier niet te beslissen — zo weinig de geesten meer te beheersen, dat integendeel alle accent kwam te liggen op het op elkaar aangewezen, aan elkaar toegewezen zijn. Werd vroeger dikwijls met geestdrift bepleit, dat **geen concessie** kon gegeven worden, wanneer de vrijheid en zelfstandigheid van de student in geding kwam of scheen te komen, nú beheerste de vraag naar een verantwoorde studie-gang zozeer de geesten, dat de vraag naar concessie al of niet in de discussie rond de herziening van het studie-program geen noemenswaardige rol heeft gespeeld. Hoe kunnen de tijden veranderen!

Het vermoeden ligt echter voor de hand, dat wanneer, bij voorbeeld van de kant der docenten, in het nuttige en plezierige overleg, dat aan de herziening voorafging, de suggestie was gedaan ook de vacaties daarin te betrekken — duidelijkheidshalve: in de zin van een drastische verkorting — er wél een protest zou uitgelokt zijn, een protest dat dan wellicht weer gebruik had gemaakt van de zo geliefde formule: bewaar het gulden goed der academische vrijheid! En dat niet ten onrechte. Er zou in ieder geval een belangrijke waarheidskern in geweest zijn. Want in de academische studie-gang heeft de onderbreking van de lessen een eigen functie; het

Hij beriep zich daarvoor op een mededeling van Trigland (Kerckel. Gesch. p. 664) en op de woorden, die aan het slot van de door Festius Hommius gemaakte 35 animadversa op de editie van 1611 staan: dat het formulier voor het dopen der kinderen moest gedrukt worden „gelyck het in Nationali Synodo herstelt is". Het staat op blz. 159 van de „Postacta" met evenveel woorden:

„De Synode heeft dus besloten tot de oude redactie terug te keren..."

Hierop richtten zich nu de aanvallen vooral van Van Langeraad. Daarbij deed zich een incident voor, dat voor H. H. Kuyper eigenlijk noodlottig was. Het lukte Van Langeraad n.l. juist in deze tijd op te sporen een aantal stukken van de nationale synode van 's-Gravenhage 1586. Terwijl de kerkorde van deze synode niet spreekt van een verandering van het doopformulier, slaagde Van Langeraad erin in de archieven van de hervormde classis Dordrecht een bundel stukken op te sporen, waaronder zich een door Jacobus Kime-doncius, praeses der synode en door Arnoldus Cornelii, assessor, getekende copie bevond van het op de Haagse synode van 1586 vastgestelde doopformulier, althans van enkele belangrijke onderdelen daarvan, waaronder de tweede doopvraag. Kennelijk was deze copie staande de synode door een der afgevaardigden gemaakt en voor juist getekend door twee leden van het moderamen.⁷⁾

Hiermede was het raadsel opgelost, hoe het mogelijk was, dat sinds de tekst van 1580 er wéér een nieuwe redactie van de tweede doopvraag in omloop was gekomen! Van Langeraad hield nu tegenover Kuyper twee stellingen staande: a. Kuypers bewering, dat op de synode van Dordrecht 1618/1619 de

tweede doopvraag veranderd was in de huidige vorm was onhoudbaar en b. de tekst van 's-Gravenhage 1586, ook te vinden in de uitgaven van 1591, 1611 en 1617 was de laatste officiële door de Gereformeerde Kerken vastgestelde redactie van de tweede doopvraag.

Met man en macht heeft Kuyper zich hier tegen verweerd. Eerst in zijn verweerschrift „De authentieke tekst der liturgische geschriften gehandhaafd tegen Prof. Dr M. A. Gooszen", 1901. Daarin beging hij de onvoorzichtigheid over de vondst van Van Langeraad te oordelen zonder die zelf gezien te hebben. Dat kwam hem duur te staan. Want Van Langeraad publiceerde nu zijn vondst en schreef als apologie „De tekst van de liturgie der Nederlandse Gereformeerde Kerken", Leiden 1901, terwijl hij in het „Theologisch Tijdschrift" een brede en kritische bespreking gaf van Kuypers „Postacta". Kuyper liet het er niet bij zitten en schreef een tweede verweerschrift „Is de authentieke tekst der liturgie in 1586 of in 1619 vastgesteld - Antwoord aan Dr L. A. Van Langeraad enz., Amsterdam, 1902".

Hoewel het voor onze lezers bijzonder interessant zou zijn in te gaan op alles wat in deze geschriften over de tekst van de formulieren werd te berde gebracht, zou ons dat te ver van ons doel voeren. Het zij ons genoeg te vermelden, dat H. H. Kuyper in zijn tweede verweerschrift tot uitspraken kwam, waaruit in feite zijn terreinverlies tegenover Van Langeraad bleek. In de eerste plaats stemde hij toe, dat een zeer scherpzinnige en toch voor de hand liggende conjectuur van Van Langeraad juist moest zijn, n.l. dat Hommius, toen hij aan het einde van zijn 35 animadversa noteerde.

Naer het formulier van den Ban ende wederopneminghe sal men stellen het Formulier vanden Doop der kinderen, gelyck het in Nationali Synodo herstelt is⁸⁾

zich verschreef en bedoelde het formulier van de doop der bejaarden⁹⁾. Daarmee viel dus het argument, dat hier bedoeld was het herstel van de tweede doopvraag. En in de tweede plaats: terwijl Kuyper in zijn „Postacta" nog met stelligheid beweerde had en in zijn eerste verdedigingsgeschrift had staande gehouden, dat op de Dordtse synode besloten was de tweede doopvraag te veranderen, schreef hij nu:

„Indien de Dordtsche Synode omtrent de beide doopvragen beslissingen heeft genomen, **wat nog altijd onzeker** is, dan heeft Hommius ze noch in de Acta der Synode noch in de correcties op de liturgie opgenomen¹⁰⁾".

Het enige argument, dat Kuyper eigenlijk overbleef om staande te houden, dat Dordt metterdaad de tweede doopvraag veranderd had, was een bewering van Trigland in zijn Kerck. Gesch. fol. 664 van vele jaren later. Olthuis voert echter verschillende bewijzen uit Acta van prov. synoden en van de classis Amsterdam aan, dat na Dordrecht nog enige tijd de tweede doopvraag bleef, zoals hij in Den Haag was vastgesteld.

Wat was nu de reden, dat de Haagse synode het „ende hier geleert wort" van Van der Heyden 1580 veranderde in „dienvolgende inde Christelijke kercke geleert wordt?" H. H. Kuyper voert als reden aan, dat deze redactie beter aanvaardbaar was voor de Staten van Holland, die „liefst de mazen van het net zoo ruim mogelijk maakten¹¹⁾". Van de ouders werd aldus geen instemming meer

schept de mogelijkheid van een gebruikelijke vacante, maar óók die van zelfstandige concentratie op de studie.

Naar béide aspecten is die onderbreking van betekenis! Het zij mij geoorloofd mij tot het tweede te beperken.

Indien het zo is, dat wij over het zeer-voorlopige resultaat van de bedoelde herziening tevreden zijn, dat moeten we op dit ogenblik, nu de lessen gesloten worden, ons realiseren, dat nu een krachtproef komt. Dat geldt voor het geval van de permanente thuis-studie na het derde theologische jaar, maar in feite niet minder voor aller studie in de periode, dat de colleges niet gegeven worden. We hebben ons onder de nieuwe regeling meer op elkaar aangewezen geweten, we laten, naar ik hoop, elkaar ook nu niet los, maar de komende periode, of die nu groter of kleiner is, vraagt wél **zelfstandigheid**. Het is nuttig elkaar er aan te herinneren, dat één der klachten onder de oude regeling, en het was niet de geringste, luidde: er treedt a.h.w. een terugslag in de studie op, als men niet meer leeft en studeert in de gemeenschap, zoals die zich heel direct in het gebouw van de Hogeschool realiseert. Ik heb dat persoonlijk altijd één van de zorgwekkendste symptomen gevonden. Want de academische studie beoogt juist tot zelfstandige studie te leiden; dat is haar aard. En er is iets grondig mis, wanneer, op hoe bescheiden schaal ook, dat doel niet wordt bereikt, maar juist het tegendeel.

Daarom geloof ik, dat pas over resultaten kan gesproken worden, wanneer op de duur blijkt, dat de intensiever samengang geleid heeft tot krachtiger zelfstandigheid. Want inderdaad moet ons de academische vrijheid een kostbaar goed zijn; daarom ook geen idolatrie er mee, maar wel bewust een sterken daarvan.

Want in de academische vrijheid hebben wij, indien zij recht verstaan wordt, te doen met een stuk **christelijke vrijheid!** En weten wij ons meer dan voorheen op elkaar aangewezen en aan elkaar toegewezen, dan mag dat deze vrijheid niet schenden, maar moet in dienst daarvan staan. **Coram deo** studeren wij; dat sluit vrijheid in én verantwoordelijkheid; het onderbreken van de lessen heeft een diepe zin. En waar ook concessies worden gedaan, op dit principiële punt van de zin dezer onderbreking nimmer. We weten ons meer dan vroeger op elkaar aangewezen, we zullen dat nooit in mindering kunnen brengen op onze strikt persoonlijke verant-

woordelijkheid vóór God ter zake van studien en levens-gang.

Hier zijn de academische kwesties op het nauwst verbonden met het hárnt der christelijke religie. Het hoeft daarom niet te verwonderen, dat vanaf het begin der kerkgeschiedenis die christelijke vrijheid én verantwoordelijkheid is betuigd, zodat ik vanuit eigen studie-terrein, m.n. de oude kerkgeschiedenis, over wat ons bezig houdt kan spreken.

Ik doel dan op een uitspraak van Polycarpus in zijn brief aan de gemeente van Philippi; we staan hier dus inderdaad op de grens van de wereld van het Nieuwe Testament en die der Patristiek. Dáár nu klinkt beslist en duidelijk het woord: het is mij niet toegestaan, mihi autem non est concessum! Het is een woord, dat in de onderlinge verhoudingen de christelijke vrijheid respecteert én de band van ieder aan de Vader.

Polycarpus kreeg namelijk in zijn contact met de gemeente van Philippi te horen van een triest tucht-geval; een ouderling was in een duidelijke zonde gevallen, waarschijnlijk geldzucht. De gemeente van Philippi had erover geschreven naar Polycarpus, predikant van de gemeente te Smyrna. Deze gaat in zijn antwoord ook in op de zaak; dat is het elfde hoofdstuk van zijn brief. Maar het twaalfde hoofdstuk laat een merkwaardige overgang zien. Hier spreekt Polycarpus zijn vrouwen er over uit, dat de Philippenzen thuis zijn in de Heilige Schrift en hen in deze zaak dus niets ontgaat. En dán voegt hij daar het wat raadselachtige woord aan toe: mij is het echter niet geoorloofd, ik heb geen concessie. Wij volgen die commentatoren (o.m. Walter Bauer en D. Franses), die dit compacte woord verstaan als een woord van respect voor de christelijke vrijheid van de gemeente van Philippi: Polycarpus behoeft vanuit Smyrna geen directieven te geven voor een andere gemeente; zij hebben daar zelf de Schrift; zij hebben dáárom christelijke mondigheid om te handelen in de vreze des Heeren. Dat moet goed worden verstaan: het gaat er Polycarpus niet om zich maar van die trieste zaak af te maken of de Philippenzen maar aan hun lot over te laten, zijn hele brief is één bewijs er voor, dat hij wéét, hoe de broederschap in deze wereld aan elkaar is toegewezen. En ook in deze zaak heeft hij er zich niet voor geschaamd de feitelijke toedracht aan de geopenbaarde norm te meten en zó hulp te bieden. Maar hij wil die andere gemeente niet in afhankelijkheid van een 'autoriteit' brengen, omdat alle

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Amsterdam
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging Opbouw:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

kerken en ambtsdragers verbonden zijn door het éne Woord der genade, de éne Heilige Schrift, die ieder op eigen plaats genoegzaam directieven geeft. Het is dezelfde wezenlijk-christelijke bescheidenheid, die hem elders in zijn brief (3 : 1) doet zeggen: ik schrijf u over dit onderwerp wel, maar niet alsof ik mij tegenover u iets zou aanmatigen.

In de oude kerkgeschiedenis staat Polycarpus bekend als de schakel tussen de apostolische tijd en de periode der patres: hij was discipel van de apostel Johannes en anderzijds: Irenaeus heeft in zijn jeugd hem nog horen preken. Alleen al om deze kerkhistorische plaats is zijn figuur en zijn brief van betekenis. En wellicht heeft hij nooit zich zo zeer leerling van de apostel Johannes betoond dan toen hij bekende geen concessie te hebben vanuit Smyrna directeur te spelen over een andere gemeente van Jezus Christus; het respect voor de christelijke vrijheid en mondigheid, zoals het uit deze tekst blijkt, wordt immers geboren uit het Evangelie der christelijke vrijheid, zoals de apostel Johan-

geëist met de gereformeerde belijdenis. „Van de Gereformeerde confessie gingen de Staten dus terug tot de Apostolische geloofsbelijdenis, die aan alle Christelijke Kerken gemeen is¹²⁾”.

Is dat juist? Een feit is, dat er onmiddellijk na 1580 blijkbaar enige verwarring rond de tweede doopvraag is geweest. Tenminste, op de nationale synode van Middelburg 1581 was een vraagpunt (21): „Wat vrighen men omtrent den Doope ghebruycken sal? Antw. Men sal by de anghenomen forme blyuen, doch alsoe dat het vrij sal zyn dese maniere van spreekken (de leere die hiergheleert wordt) in de 2e vraghe begrepen, te ghebruycken ofte naer te laten¹³⁾”.

Maar is het waar, dat de redactie „dienvolgende enz.” de mazen van het net ruimer maakte? Als Kuyper meent, dat men thans van de gereformeerde confessie terug ging naar de apostolische geloofsbelijdenis, hecht hij aan de 12 artikelen een betekenis, die men er in de Gereformeerde Kerk van die tijd zeker niet aan toekende. De reformatoren hebben de 12 artikelen nimmer gezien als een verzwakking van de gereformeerde confessie, maar juist als een zeer waardevolle, immers aan de oude kerk ontleende, samenvatting van het Evangelie. En vanaf 1566 hadden ze reeds als zodanig in de tweede doopvraag bestaan, trouwens in meerdere formulieren komen ze als zodanig voor.

We zijn het geheel eens met Woelderink, die in zijn „Het Doopsformulier” schrijft: „De verschillende wijzigingen hebben toch nooit bedoeld aan de leer der Kerk te wrikken en van de belijdenisgeschriften der Kerk terug te gaan op de apostolische geloofsbelijdenis. Veeleer is de bedoeling geweest tot uitdrukking te brengen dat de leer der Kerk, zooals

die in prediking en belijdenisgeschrift tot openbaring kwam, de leer der Schrift is en de leer der oude christelijke Kerk in de eerste eeuwen van haar bestaan¹⁴⁾”. Men deed in die dagen in ieder geval niet aan letterknechterij. Dat blijkt uit de soepele uitspraak van Middelburg. Waar het oude formulier van Datheen door velen nog gebruikt werd, gaf men vrijheid in het gebruik van de tweede doopvraag, meer mag men o.i. daar niet uit afleiden.

Enschede

R. H. Bremmer.

1) Lambrecht Abraham van Langeraad. (1855-1913) is bekend o.m. vanwege zijn dissertatie over Guido de Bray, nog steeds een belangrijke bron voor de kennis van de auteur van onze confessie. Hij was een onvermoeid speurder in archieven, en verzorgde verschillende belangrijke historische publicaties. Op den duur „leed de compositie van zijn werk onder de neiging steeds meer bronnenmateriaal, niet altijd voldoende verwerkt, in den tekst op te nemen, B. W. P. G.” Hij was predikant te Nieuwveen 1883, Stolwijk 1887, Lekkerkerk 1895, waar hij overleed.

2) Zie hieronder.

3) Kerckel. Gesch. IV, blz. 62.

4) Deze bij C. Hooijer, **Oude Kerkenordeningen**, Zalt-Bommel, 1865. Ook in de formulering van de tweede doopvraag in de z.g. politieke K.O. zijn verschillen. Die van 1583 laat het „ende hier gheleert wort” geheel weg, **Hooijer**, blz. 238, die van 1591 heeft: „ende dien conform gheleert wort” daarmee zeer juist uitdrukking wat ook in het „dienvolgende” van 1586 ligt, **Hooijer**, blz. 344.

5) Bij verschillende gelegenheden kwam het tot heftige incidenten tussen de dienstdoende predikant te Amsterdam en remonstrantse leiders als Episcopius en Wtenbogaardt bij gelegenheid dat zij als getuigen stonden over ten te

dopen kind. Een aardig verhaal dienaangaande bij B. Wielenga, **Om Doopsformulier**, Kampen 1920²⁾, blz. 259, die overigens op alle beslissende punten H. H. Kuyper naschrijft.

6) Bij H. H. Kuyper, **Postacta**, blz. 159. Overigens sloten de Noordhollanders zich in grote trekken aan bij de redactie van 's-Gravenhage 1586, het ging hen vooral om het woordje „alhier”. Zij gaven te bedenken, „of niet in de tweede vraghe, die den ouderen ende getuygen voorgehouden wert, bij de woorden. **End dien volgende ind' Christelijke kerke geleert wert**, behoort gevoecht te werden het wordeken **alhier?** Wij meenen Jae”. Doch Heyngius noch de Acta melden een besluit over deze vraghe.

7) Van Langeraad publiceerde zijn vondst in **De Navorscher**, 1901, blz. 347-383, 432-460. Van alle oude nationale synoden zijn ons de acta enz. van die van 's-Gravenhage 1586 het slechtst bewaard. Zie Rutgers, **Oude Acta**, blz. 481 vlg.

8) Alle 35 animadversa bij H. H. Kuyper. **Postacta**, blz. 406-408.

9) H. H. Kuyper, **Antwoord aan Van Lange-raad**, blz. 67.

10) **Idem**, blz. 24. Kuyper spreekt ook van „het moeilijke historische probleem, of de Dordtsche synode de tweede doopvraag gewijzigd heeft of niet”, blz. 67. Maar in de **Post-acta** had hij zekerheid.

11) H. H. Kuyper, **De authentieke tekst enz.**, blz. 66.

12) **Idem**, blz. 67. Kuyper leidt hier te veel uit politieke K.O. af. Hooijer zegt juist, dat de Staten in 1583 erop uit waren de synodale voorschriften te volgen en wijst erop, dat de doopbeloften uit de Middelburgse K.O. zijn overgenomen, **Hooijer, a.w.**, blz. 232. En de politieke K.O. van 1591 sloot zich geheel bij de tekst van Den Haag 1586 aan!

13) Rutgers, **a.w.**, blz. 407.

14) J. G. Woelderink, **Het Doopsformulier**, 1938, blz. 358. Men bedenke, dat de synode van 1586 nog wel zeer rechtzinnig was: de z.g. Leycesterse!

nes het heeft verkondigd: „En gij hebt de zalving van den Heilige, en weet allen” (I Joh. 2 : 20, vert. Korte Verklaring, vgl. vs 27). Is het niet opvallend, dat óók bij de apostel dit schone woord blijkt te functioneren als de beheersende achtergrond van wat er onmiddellijk op volgt: „Ik heb u niet geschreven, omdat gij de waarheid niet weet — en dus onmondig en slaafs aan anderen gebonden zoudt zijn — maar omdat gij haar weet”. En zoals de apostel schrijvende, en dat met apostolische autoriteit, deze vrijheid en deze verantwoordelijkheid blijkt te erkennen in de binding aan de Waarheid, zo evenzeer op zijn plaats de apostel-leerling Polycarpus.

Helaas is onder ons, gereformeerden, de studie van de patristische literatuur nog nooit erg op dreef gekomen; we zijn dus vaak genoodzaakt voor de taxatie van verhoudingen uit de oude kerkgeschiedenis op anderen te steunen; dat geldt ook voor de interpretatie en taxatie van wat tot ons is gekomen aan schriftelijke documenten. Wellicht zijn wij mede daarom wel eens wat snel geneigd om bij voorbeeld rooms-katholieke interpretatie van deze gegevens te volgen. Het komt me ook voor, dat duidelijk reeds in de aller-oudste tijd sporen van hiërarchie te vinden zijn, ik denk slechts aan het monarchisch episcopaat bij Ignatius, waarin feitelijk heel de latere ontwikkeling der hiërarchie reeds gegeven is. Dat legitimeert deze niet; het doet wél haar oudheid kennen en dús ook weten hoe taai de strijd zal zijn tegen afbuigingen, die zó snel en geredelijk ingang vonden. Maar eigen lezing van wat dit óns voorgelacht heeft geschreven geeft toch óók keer op keer de overtuiging: wat is hier, bij alle zwakheid, toch ook kracht te onderkennen, geloofskracht in een buigen voor en leven bij de Schrift! In die kleine notitie uit het twaalfde hoofdstuk van Polycarpus' brief aan de gemeente van Philippi ligt toch feitelijk voor ons de belijdenis van wat wij gewoon zijn te noemen: de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk ónder het éniq episcopaat van Christus Jezus; hoe snel zal deze belijdenis aan kracht gaan inboeten in de voortgang der kerkgeschiedenis, maar hoe frank en vrij èn bescheiden wordt ze hier nog gehoord! Maar die erkenning van de zelfstandigheid der plaatselijke kerk is ook bij Polycarpus vervlochten met de belijdenis van de volkomenheid, de genoegzaamheid èn de klaarlijkheid, de duidelijkheid van de Heilige Schrift! Zoals in de reformatie van de zestiende eeuw het één met het ander gegeven werd en het één niet zonder het ander te denken is — er is innerlijke samenhang tussen de artikelen 7 en 32 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis —, zo blijkt aan de aanvang van de oude kerkgeschiedenis het één ook niet los van het ander te zijn: de oudste kerkgeschiedenis kan óók een **positieve** bijdrage voor het Schriftuurlijk kerkrecht geven! Maar daarmee is nog iets anders verboden.

Polycarpus heeft hier ongetwijfeld een grondregel van Schriftuurlijke, ik zou bijna geneigd zijn te zeggen: van gereformeerde!, kerkregering geëerbiedigd, zoals deze in de samenleving van de kerken wil erkend worden. Maar die regel staat niet op zichzelf en de erkenning daarvan ook niet. Evenmin trouwens als de verloochening daarvan. De erkenning van de mondigheid van iedere gemeente des Heeren — immers „lichaam van Christus” (I Cor. 12 : 27) — houdt tegelijk in erkenning van de vrijheid, de christelijke vrijheid der **gelovigen**. Zij zijn aan hun voorgangers **gehoorzaamheid** verschuldigd; het Nieuwe Testament is hier meer dan duidelijk (Hebr. 12 : 17). En Polycarpus schuwt in dit opzicht krasse, zelfs wel ál te krasse termen niet. (vgl. 6 : 2 „Daarom moet men zich onderwerpen aan de ouderlingen en diakenen als aan God en aan Christus”). Maar de gemeente-leden zijn niet slaafs verkócht aan die voorgangers, waar zij immers tot vrijheid zijn gekocht door Jezus Christus. Daarom zou men Polycarpus toch onrecht doen, wanneer men **zonder meer** een tegenstelling construeert tussen zijn erkenning der christelijke vrijheid en dit andere woord, waarmee hij de gemeente bindt aan de ambtsdragers. Ambtsdragers èn gemeente zijn ieder op eigen plaats aan elkaar toegewezen en daarom ook op elkaar aangewezen. En wie dat aantast, — dát gevaar vreesde Polycarpus terecht! — bedreigt de vrede van Christus met de chaos van zijn losbandig vlees.

Maar die band en die verhouding is aan de alles omvattende heerschappij van het Woord van Christus onderworpen en komt daarom niet in mindering op de 'persoonlijke' vrijheid en, laat ons zeggen, de zelfstandigheid van de gelovigen; in iedere verhouding blijft strikt-persoonlijke verantwoordelijkheid — **coram deo**, vanwege het licht van het Woord der Schriften, dat niets bedekt laat. De hiërarchie bindt slaafs aan de ambtsdragers, die tot clerus worden. En dat begint plaatselijk; ook dát heeft de oudste kerkgeschiedenis geleerd in de figuur van het monarchisch episcopaat, maar de schriftuurlijke kerkregering erkent de uitzonderlijke binding tussen gemeente en ambtsdragers, maar doet het geen slaafse binding zijn: tenslotte (vgl. Pol. ad Phil. 1 : 1) wordt hier de **gemeente** van Philippi in haar mondigheid erkend.

We willen maar betogen, dat hier ook gegeven is in de erkenning van de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk de erkenning van het ambt der gelovigen, waarover de apostel Johannes feitelijk ook spreekt in de teksten, die onze aandacht hebben. We staan hier op een kruispunt: het ambt der gelovigen, de duidelijkheid van de Heilige Schrift, de mondigheid van de plaatselijke gemeente, het ligt alles in dit woord van christelijke bescheidenheid.

Daarom vinden wij ook vrijmoedigheid er lering voor onze situatie uit te trekken.

De verhouding van 'gezag' en 'vrijheid', om klassieke termen uit ons naaste verleden te gebruiken, wordt een martelend en onoplosbaar probleem, ook in academisch opzicht, wanneer wij onze samenleving niet beheerst zien dóór en we ons ieder in eigen situatie niet steeds weer terug zien verwezen náár de Schrift, waarvan wij de perfectio, sufficientia en perspicuitas eerbiedig belijden. Dan verwordt vrijheid tot bandeloosheid, omdat we geen andere uitweg uit slaafverij van mensen zien dan een terugvallen op én een terug verwijzen naar de „individuele” mens. Of we durven de mondigheid niet aan, ook niet de mondigheid tegenover eigen leermeesters en de mondigheid in wetenschappelijk opzicht; dan raken we aan de leiband verslaafd, zoals volken daaraan verslaafd kunnen worden en, bang geworden voor de vrijheid van het vlees, nooit meer durven zeggen: géén concessie; een dictator, de man van het dictáát-zonder-concessie, wordt altijd binnen-**gehaald!**

Daarom begeren wij in deze tijd, waarin de grote sterke man van de eind-tijd opkomt, die ieder concessie-verbod negeren zal, de mondigheid der christenen, die op hun Heer wachten, die tot vrijheid en tot dienst ons kocht. We begeren die mondigheid ook in een christelijk-academische omgang met eigen verhoudingen; we zoeken die mondigheid bij elkaar door de onderlinge hulpverlening niet te laten verworden tot een uitzichtloze afhankelijkheid. Wij, 'die aan elkaar zijn toegewezen, wijzen bij het sluiten van de lessen en het begin van de thuis-studie elkaar niet terug naar de 'enkele mens', die het nu maar op z'n eentje moet uitvinden, maar wij willen wél elkaar terug wijzen naar de Schriften, die tot zaligheid en dienst, ook de dienst van de studie, wijs kunnen maken. Er komt altijd een punt, waarop de leermeester tot de leerling zal moeten zeggen: „voor mij geen concessie”, maar er aan vooraf gaat in de brief van Polycarpus en er op volgt in de brief van de apostel Johannes: **lees de Schriften!** In de gemeenschap van de ganse christelijke kerk zeg ik het tot ons allen. Waar zou anders onze wijsheid, onze mondigheid, onze werkklust zijn, dan in de Christus, die nabij is in het Woord?

Over het complex van oorzaken, dat achter de moeiten heeft gelegen, die we onder de oude studie-regeling ondervonden, heb ik niet opzettelijk gesproken. Ik doe dat nu tenslotte ook niet. Wél spreek ik gaarne het geloof uit, dat zij die „leerjongeren van Christus” blijven en weten, dat Hij in Zijn verlossing en in Zijn roeping voor geen concessie-verbod ooit halt houdt, hun weg zullen vinden, hun studie-weg ook; de dagen liggen onder de verlossende macht van het Evangelie; wie zou voor zo'n Despoot als Christus is (Jud. : 4), die weg niet met vreugde gaan? Ook in een 'zomervacantie' gaat het Evangelie van de enige troost mee en wil het toegeëgend zijn in het geloof: de Borg, die ons zonder reserve Zich tot eigendom heeft gemaakt, doet door zijn Geest ons gewillig en bereid zijn Hém te leven. J. Kamphuis.

PERSSCHOUW

Wat is „een Joodse staat”?

In een breedvoerige bespreking welke Ds Boertien in De Wekker geeft van het boek van Huigens „Gesprekken met Israël”, leest men o.a. het volgende:

Wanneer over de godsdienst in Israël gesproken wordt, had naar mijn mening één ding niet onvermeld mogen blijven. Op blz. 137 wordt gezegd: „In de stichtingsoorkonde van de staat Israël worden geloofsvrijheid en verdraagzaamheid gegarandeerd”. Dat is waar. Maar in dezelfde oorkonde lezen wij o.a.: „hierbij proclameren wij de stichting van een Joodse Staat in het Land van Israël, de Staat Israël”. De moeilijkheid ligt in de uitdrukking „een Joodse staat”. Wat is dat? Om dat te weten, moet men eerst zeggen wat een Jood is. En niemand kan dat. Daarover is zelfs reeds eens een regering gestruikel in dit land. Ik geloof echter, dat in het gesprek met Rabbijn Gotthold, weergegeven op de bladzijden 130 tot 134 van het onderhavige boek, de zaak wel duidelijk wordt. Daar wordt naar mijn mening de juiste, historische interpretatie van het Jodendom gegeven. Rabbijn Gotthold zegt, dat de mondelinge thora de oudste is en dat dientengevolge niet de Bijbel alleen, maar voor alles de later schriftelijk neergelegde, mondelinge overleveringen maatgevend zijn. Dit is inderdaad, heel in het kort weergegeven, de historische vorm van Jodendom. Hierdoor werd de levenshouding van het Joodse volk eeuwenlang bepaald.

Maar moet de uitdrukking „een Joodse staat” in die richting uitgelegd worden? Waarschijnlijk niet, want vele ondertekenaars van de onafhankelijkheids-verklaring hebben al lang met deze historische vorm van Jodendom gebroken. Hierdoor worden in dit land vele moeilijkheden veroorzaakt. Om het land te kunnen regeren, moet men toegeven aan de wensen van bepaalde Joods-orthodoxe kringen. Ook al voelt men zich zelf niet door de oude voorschriften gebonden. Dit zal op de duur zeker een crisis hier in het land veroorzaken. Zo nu en dan zijn er reeds tekenen, die op het komen van een dergelijke crisis wijzen.

De grote moeilijkheid is echter, wat men moet doen met de niet-Joodse minderheden in dit land, zoals de Christenen en de Moslims. Kan men van hen verwachten, dat zij gaarne aan een „Joodse staat” meebouwen? Terwijl niemand precies weet, wat de uitdrukking betekent? Of moet men hen dulden als minderheden, maar de regeringsfuncties angstvallig in handen van Joden houden? Naar mijn mening worden deze dingen door toeristen en andere goedwillende lieden die dit land bezoeken nog veel te weinig gezien. Men laat zich leiden door de officiële voorlichting die uiteraard deze problemen niet kan aansnijden. Daarom zijn vele reisverhalen over Israël zo onbevredigend. De problemen van de minderheden in Israël zijn namelijk veel ingewikkelder dan men denkt. Weliswaar zijn er onder de 120 parlementsleden 6 vertegenwoordigers van de Arabisch-sprekende minderheden. Maar het karakter van deze staat is zodanig afgestemd op de contacten met de Joden buiten Israël, en op immigratie van Joden uit allerlei landen, dat het er voor deze minderheden niet gemakkelijker op wordt, zich in het geheel van deze staat te integreren.

Bij al deze onzekerheden is in ieder geval één ding duidelijk: Er leeft in de Staat Israël veelal een felle afkeer van het christendom. Van „modern” en van „orthodox” Joodse zijde.

De Kerk vertone een eigen stijl

Ds Telder schreef in het Bredase Kerkblad het volgende behartigenswaardige stuk:

Gods Woord, de heilige Schrift, is de norm voor heel het kerkelijk leven. De kerk des Heren heeft zich in belijdenis en leer, in prediking en onderwijs, in ambt en bediening, in haar vergaderingen en brieven, in haar polemieken en apologie, naar het Woord des HEREN te richten.

Dit raakt ook de vorm en stijl van onze kerkelijke gedragingen en handelingen. De kerk is geen winkel. Het ambt is geen koopmanschap. De belijdenis geen theologische verhandeling. De preek geen oratorisch betoog. Een kerkeraad geen verenigingsbestuur. En een kerkelijke brief geen notariële acte.

Hoe meer het kerkelijke leven komt te staan onder de tucht van Gods Woord en beheerst wordt door de Geest van Christus, des te scherper en duidelijker zal het in zijn eigen karakter en geaardheid openbaar komen. Des te zuiverder leert men aanvoelen: dat hoort in de kerk des Heren niet thuis.

Kerkelijke polemieken moet altijd zijn het hanteren van het zwaard des Geestes, dat is Gods Woord: het staan in de wapenrusting Gods. Niet met wereldse machtmiddelen, politieke slimmigheden, wetenschappelijke scherpzinnigheden,

juridische betogen, humanistische vriendelikheden, maar elkander profetisch en apostolisch, liefdevol en evangelisch, Gods Woord voorhouden en daar alleen vrucht en zegen van verwachten. Hoe weinig wordt in kerkelijke debatten en perspolemieken het Woord bediend. Hoe weinig plaatst men elkaar voor: dit zegt de HERE.

Natuurlijk wordt daarmee niet bedoeld, dat men elkander met een hoeveelheid teksten om de oren slaat, en zo met een schijn van Schriftuurlijkheid (biblicistisch) elkaar in verwarring poogt te brengen. Want dat is nog in geen geval het zwaard des Geestes hanteren. Maar wel moet ieder doordrongen zijn van wat Paulus tot Timotheüs zegt: dat al de Schrift (van God ingegeven) nuttig is tot lering, wederlegging en verbetering, en dat de man Gods, ieder die staat in het ambt der gelovigen, met die Schrift ook in de polemiek tot alle goed werk volmaakt is toegerust.

Evenzeer zullen we moeten oppassen, dat onze kerkelijke rapporten en brieven geen uitgeplozen juridische bewijsstukken worden en op akten van een notariskantoor gaan lijken, waaruit ten slotte al het pastorale en profetische weg is, en waarvan het lezen maar „vermoeking des vleses” is. Zo zijn de profeten en apostelen ons tenminste niet voorgegaan.

C. V.

WETSVORSTEL 5350 EN KLASSIEKE OPLEIDING

Omstreeks 22 juni 1962 verschijnt D.V. een brochure in offset van de hand van prof. dr K. J. Popma, getiteld „Humanisme en antihumanisme”, met ondertitel: „Peinzigen bij wetsontwerp 5350 („mammoet”): een vergeten hoofdstuk bij de discussies over dit wetsontwerp”.

Men kan deze brochure bestellen bij de heer D. J. van Stelten, Apeldoornsestraat 77-I, Kampen. De prijs is f 1,58, te gireren aan de Nutspaarbank Kampen, giro 80 72 97, met toevoeging „t.b.v. de heer D. J. v. Stelten, betr. brochure Humanisme”.

KERKNIEUWS

Beroepen te Loosdrecht en te Niezijl-Kommerzijl: kand. S. Cnossen te Drachten; te Helpman: M. J. C. Blok te Utrecht N.W.

Aangenomen naar Pernis: kand. J. Slotman te Heemse, die bedankte voor Hoek, O.-Loosdrecht, Gees, Kommerzijl-Niezijl.

Kerkbouw. In de kerk van Assen is een aktie gaande om te komen tot de bouw van een tweede kerk.

Intree. Nadat kand. M. Bakker door zijn schoonvader ds J. Zwart van Haren in het ambt was bevestigd, deed ds Bakker zijn intrede in de Geref. Kerk van Maastricht. Ds Zwart preekte over 2 Tim. 4 : 2a. Ds Bakker over 1 Cor. 1 : 21.

Kampen. De kerkeraad nam met algemene stemmen een voorstel aan van Ds Visee om, als daartoe gelegenheid is, Pastor E. Judt, evangelisch reformiert predikant te Oberndorf (Wittgenstein, Duitsland) uit te nodigen voor te gaan in de dienst des Woords. Pastor Judt is bij de gemeente goed bekend, dank zij zijn reeds langjarige relaties tot meerdere Gereformeerde kerken in Nederland, bijzonder tot de kerk van Kampen. De voorsteller en de raad zien zeer wel dat hier kerkrechtelijk geen gebaande weg is, maar oordelen dat het niet een onkerkelijke weg is deze dienaar des Woords uit te nodigen bij goede gelegenheid in de dienst des Woords voor te gaan.

UTRECHTSE PROVINCIALE OUDERLINGEN CONFERENTIE

Bovenstaande conferentie hield op 26 mei 1962 haar jaarlijkse bijeenkomst, welke ditmaal plaats vond in de Rehoboth Kerk te Utrecht en werd voorgezeten door ds M. J. C. Blok van Utrecht.

Op deze vergadering refererde Ds K. Deddens van Amersfoort over „Calvijn en het pastoraat”.

In een breed gedocumenteerd betoog wees de spreker er op dat het calvinisme zijn grote uitbreiding verkreeg vooral door zijn grote pastorale zorg. Dit blijkt niet alleen uit de vele brieven enz. die van Calvijn zijn bewaard gebleven, maar vooral hieruit dat hij vòòr alles schriftuurlijk zielszorger was. Dit was voor hem niet een bijkomstige zaak, maar dit stond op de voorgrond.

Achtereenvolgens werden behandeld: Wat is het pastoraat volgens Calvijn, wat moet van de herders worden verwacht en welk voorbeeld gaf Calvijn zelf aan de kerk?

Calvijn gaf aan de ambten hun schriftuurlijke grondslag: het was Gods wil Zich van mensen te laten dienen. Dit pastoraat is ook van toepassing op de ouderlingen: de grenzen tussen het ambt van herder en ouderling zijn niet zo scherp.

Zij komen beiden met de schat van het evangelie, zij komen met het Woord van God. Die

leeft en ons Zijn wil zeer duidelijk te verstaan geeft. Zij zijn vooral hoorders en niet heersers. Achter al hun ambtswerk staat de souvereiniteit Gods.

Een brede discussie volgde.

Bij de afdoening van de huishoudelijke zaken werd in de vacature Griffioen als penningmeester aangewezen br A. Vonkeman, Bisschopsweg 172, Amersfoort (postrekening 118705 ten name van Vonkeman en Wedeling).

De Kerkeraden worden verzocht hun bijdrage voor 1962 (f 0.50 per ouderling) op deze postrekening over te schrijven.

Namens de conferentie

H. C. Smit.

KORT VERSLAG

van de vergadering van de curatoren der Theologische Hogeschool te Kampen in het gebouw dier School, op vrijdag 8 juni 1962.

1. Alle curatoren zijn aanwezig, waarbij voor Utrecht de secundus, ds J. A. Vink te Amersfoort de primus vervangt. De hoogleraren prof. dr H. J. Jager en prof. C. Veenhof zijn met kennisgeving afwezig.
2. Na opening der vergadering heette de president ds J. A. Vink, die eerst het ondertekeningsformulier der curatoren tekende, bijzonder welkom. Hij sprak ook woorden van gelukwens tot prof. H. J. Schilder wegens de geboorte van zijn jongste zoon.
3. De notulen der vergadering van 6 december 1961 werden gelezen en vastgesteld.
4. Ingekomen stukken:
  - a. Een ondertrouw- en enige verlovingsberichten, welke de secretaris reeds had beantwoord;
  - b. Een exemplaar van de Verslagen der Theologische Hogeschool, wordt in het archief geborgen;
  - c. Zes nummers van het blad „De Wachter”.
  - d. Brief van br J. H. de O. over event. studie van een buitenlander aan de Theologische Hogeschool. De hierin gevraagde informatie zal worden gegeven.
  - e. Bericht van de nieuwe samenstelling van de senaat van „F.Q.I.”.
  - f. Geboorteberticht van de jongste zoon van prof. en mevrouw Schilder-van Houwelingen Rijkhoek, dat reeds beantwoord werd.
  - g. Verzoek van de organisator van de leeskamer ook voor 1962/1963 f 150,— subsidie te mogen ontvangen, wordt toegestaan.
  - h. Subsidie-verzoek van de sportcommissie van F.Q.I. ad f 100,—, wordt eveneens toegestaan.
5. Rapport van di D. van Dijk en D. Vreugdenhil over een brief van br D. Overeenkomstig dit advies wordt besloten.
6. Verslag van het moderamen inzake art. 13 der Instructie over de wijze waarop degenen, die in vaste dienst aan de Hogeschool verbonden zijn, zonder aan haar onderwijs te geven, hun taak uitvoeren. Het luidde gunstig.
7. Verslagen van gebrachte college-bezoeken door de curatoren, ds D. Vreugdenhil, ds J. Hettinga, ds F. de Vries, ds H. Veltman, ds D. van Dijk en ds J. van Bruggen. Al deze verslagen getuigden van goede voortgang van de arbeid der Hoogleraren.
8. Voor college-bezoek in de komende cursus worden aangewezen: voor de periode grote vacantie-kerstvacantie: ds J. Meester en ds W. Vreugdenhil, voor de periode kerstvacantie-paasvacantie: ds J. Hettinga en ds D. Vreugdenhil en voor de periode paasvacantie-tot grote vacantie ds H. Veltman en ds F. de Vries.
9. Verslag van de senaat van de Theologische Hogeschool bij monde van zijn secretaris Prof. H. J. Schilder, waarover enige bespreking volgde met betrekking tot de praesambule en art. 5 van de wet op het wetenschappelijk onderwijs, examen en promotie.
10. Inzake de Series Lectionum meldt de senaat, dat hij deze ongewijzigd wil laten voor zover het betreft de te geven colleges.
11. Tot Rector wordt voor het komende Schooljaar benoemd prof. C. Veenhof.
12. Prof. H. J. Schilder las het verslag van de commissie voor de Theologische Hogeschool-dag.
13. De bibliothecaris br A. J. Roukema las, daartoe ter vergadering verschenen, het Verslag omtrent de bibliotheek, dat van gestadige groei en ten opzichte van het vorige

verslagjaar afgenomen gebruik gewaagde. De president dankte de bibliothecaris voor zijn verslag en arbeid.

14. In het moderamen werden herbenoemd ds D. van Dijk als president, ds J. van Bruggen als assessor, ds D. Vreugdenhil als secretaris, ds J. Hettinga als assessor II.
15. Pauze.
16. Heropening der vergadering buiten aanwezigheid der Hoogleraren.
17. Brief van br L. R. De daarin gevraagde steun zal worden gegeven.
18. Brief van de raad van De Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-Oost met betrekking tot het tractement der Hoogleraren. Wordt aangehouden tot de stukken voor de e.k. Generale Synode in gereedheid moeten worden gebracht.
19. Curatoren hielden een bespreking over enige zaken in het leven der Hogeschool.
20. Sluiting na dankgebed bij monde van ds J. Hettinga.

Voor de Curatoren,
J. van Bruggen, assessor.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS....

Voor de jeugd door de jeugd.

Onder dit motto is de knapenvereniging „Samuël” te Zuidhorn gestart met een actie voor het tehuis onder de jeugd van Groningen. Zij hebben een stencil uit laten gaan naar alle knapen- en kleine meisjesverenigingen, waarin deze worden opgeroepen 10% van hun verdiende vakantiegeld af te staan voor het tehuis en dit als totaalbedrag van de Groningse jeugd af te dragen aan de Stichting voor een nog nader te bepalen doel.

Met dankbaarheid hebben wij kennis genomen van dit initiatief. Het verheugt ons dat juist de jeugd, „die jeugd van tegenwoordig” dit besluit genomen heeft. Jongelui, onze hartelijke dank hiervoor. Met vertrouwen zien wij jullie resultaat tegemoet. Mogen de andere provincies jullie voorbeeld volgen.

met verenigingen en scholen:

De jeugdvereniging „Kleine Kracht” te Alblisserdam hield een collecte op hun jaarvergadering: opbrengst f 15.55;
de mannenvereniging „Eben Haëzer” te Groningen zond een gift van f 25,—;
een collecte op de jaarvergadering van de knapen- en meisjesvereniging te Wezep bracht f 34,— op;
f 50,— van de school met de Bijbel te Emmeloord uit de pot voor inrichtingen en tehuizen, welke de kinderen bijeen gebracht hebben door iedere maandag een kleinigheidje mee te brengen.

met particulieren,

waaronder wij ook de dankbare ouders en bruidsparen rekenen die ons verblijden met een gift;
eveneens de twee dames die ieder afzonderlijk een deel van hun vakantiegeld gireerden;
de f 5,— van een deelnemer aan een quiz op een Oranjefeest te Niezijl, die boete moest betalen als hij een vraag niet „wilde of” kon beantwoorden;
de familie en bekenden die bijeen waren op een verjaardag en een bedrag van f 12,50 inzamen;
de deelneem(st)er aan het congres in Klaverfelden die zoveel geleerd heeft uit Matth. 25 dat uit dankbaarheid een gift werd gestuurd.

met de j.l. gehouden Centrale Diaconale Conferentie?

Dit is bij ons nog een vraagteken daar deze Conferentie nog niet gehouden was toen dit stukje verzonden werd, en wij dus niet kunnen zeggen of deze invloed heeft gehad op de actie. Wij wachten dit af en zullen in vertrouwen geloven dat de diakenen ons niet in de steek laten.

Verantwoording tot 19 juni 1962

Ontvangen van kerken	f 167.430,20
Ontvangen van particulieren	f 32.061,02
Totaal	f 199.491,22

Bijdragen kunnen worden gestort op postrekening nr 52325 t.n.v. „Stichting Gereformeerde Kinderbescherming”, Beatrixlaan 37, Ede.

Drukkerij Steenberg
ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

★

Periodieken
Boekwerken
Handelsdrukwerk

Attentie,

leden van de persvereniging Opbouw
Geeft uw adreswijziging op bij het adres
secr.-penningm.:
Van Lijnden van Sandenburglaan 16, Utrecht.